

مجتمع عالی فقه و اصول

رساله دکتری

رشته: فقه سیاسی

وظیفه دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه اسلامی

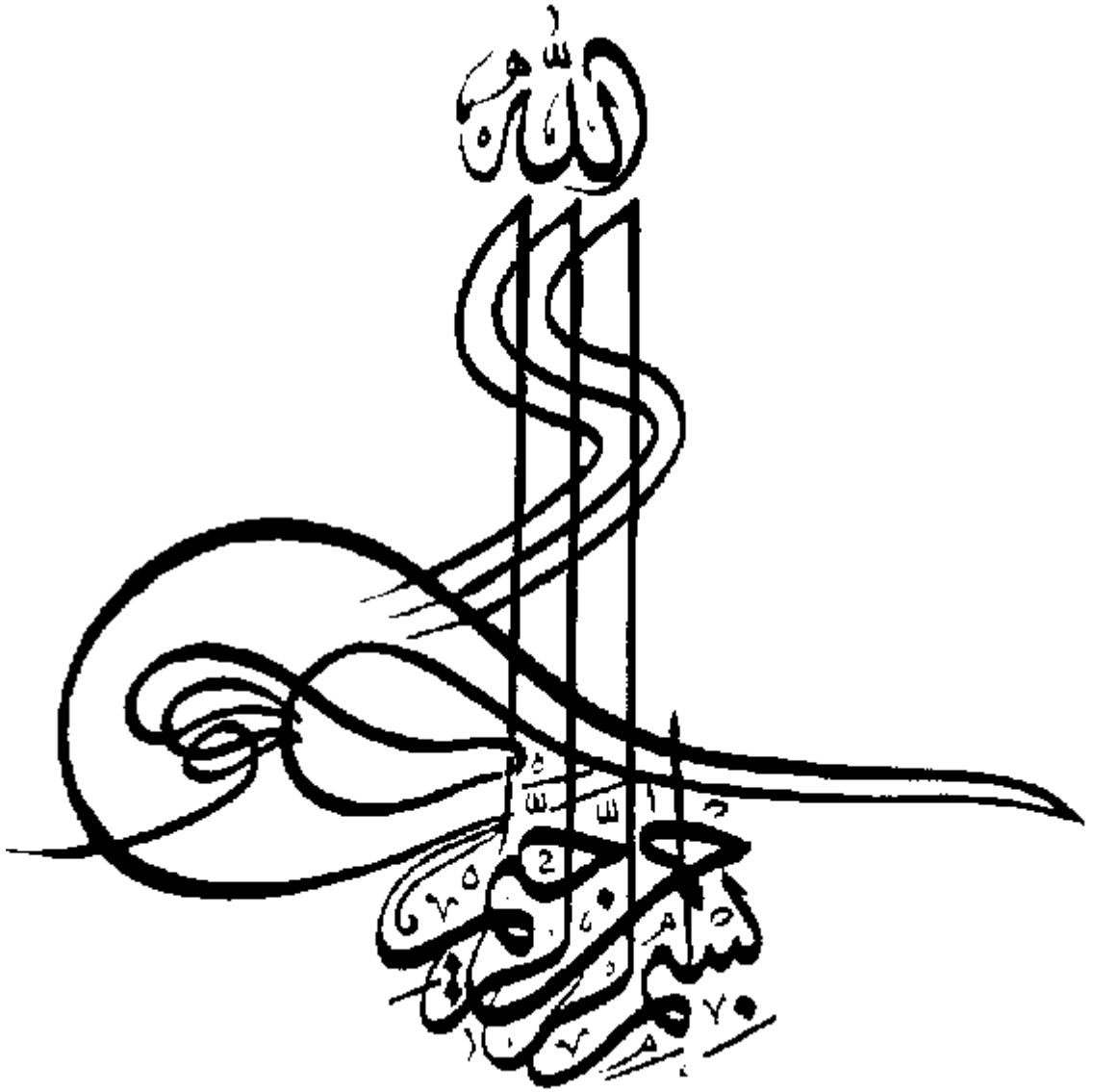
استاد راهنما: حجت اسلام و المسلمین دکتر محمدجواد نوروزی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین دکتر حیات الله یوسفی

دانش پژوه: حسین حجتی،

کد: ۱۱۵۲۲۴۴

سال نگارش: ۱۴۰۱

* مسئولیت نقل مطالب در این رساله، به عهده نویسنده میباشد.
* هرگونه استفاده از این پژوهش با ذکر منبع بلا اشکال بوده و نشر آن در داخل کشور منوط به مجوز از جامعه المصطفی العالمیه است.

تقدیر و تشکر

خدا را شکرگزارم که به بنده توفیق داد، تا تدوین و نگارش این تحقیق را به پایان برسانم. البته فرایند انجام این تحقیق مرهون زحمات و راهنمایی و مشاوره‌های دلسوزانه‌ی اساتید محترم راهنما و مشاور میباشد، لذا از باب «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ»، فرصت را غنیمت شمرده تقدیر و تشکر خود را از استاد محترم راهنما حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد جواد نوروزی و استاد محترم مشاور، حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر حیات الله یوسفی (دام عزهم) ابراز می‌دارم، که با راهنمایی‌ها و مشاوره‌های محققانه و عالمانه‌شان در زمان تدوین این رساله نکات ظریف و دقیقی را تذکر می‌دادند و در رفع نقایص رساله نیز زحمات فراوانی را کشیدند و در خصوص پربار نمودن این اثر وقت گرانبهای خودشان را صرف نمودند، لذا از زحمات این بزرگواران صمیمانه تقدیر و تشکر می‌کنم.

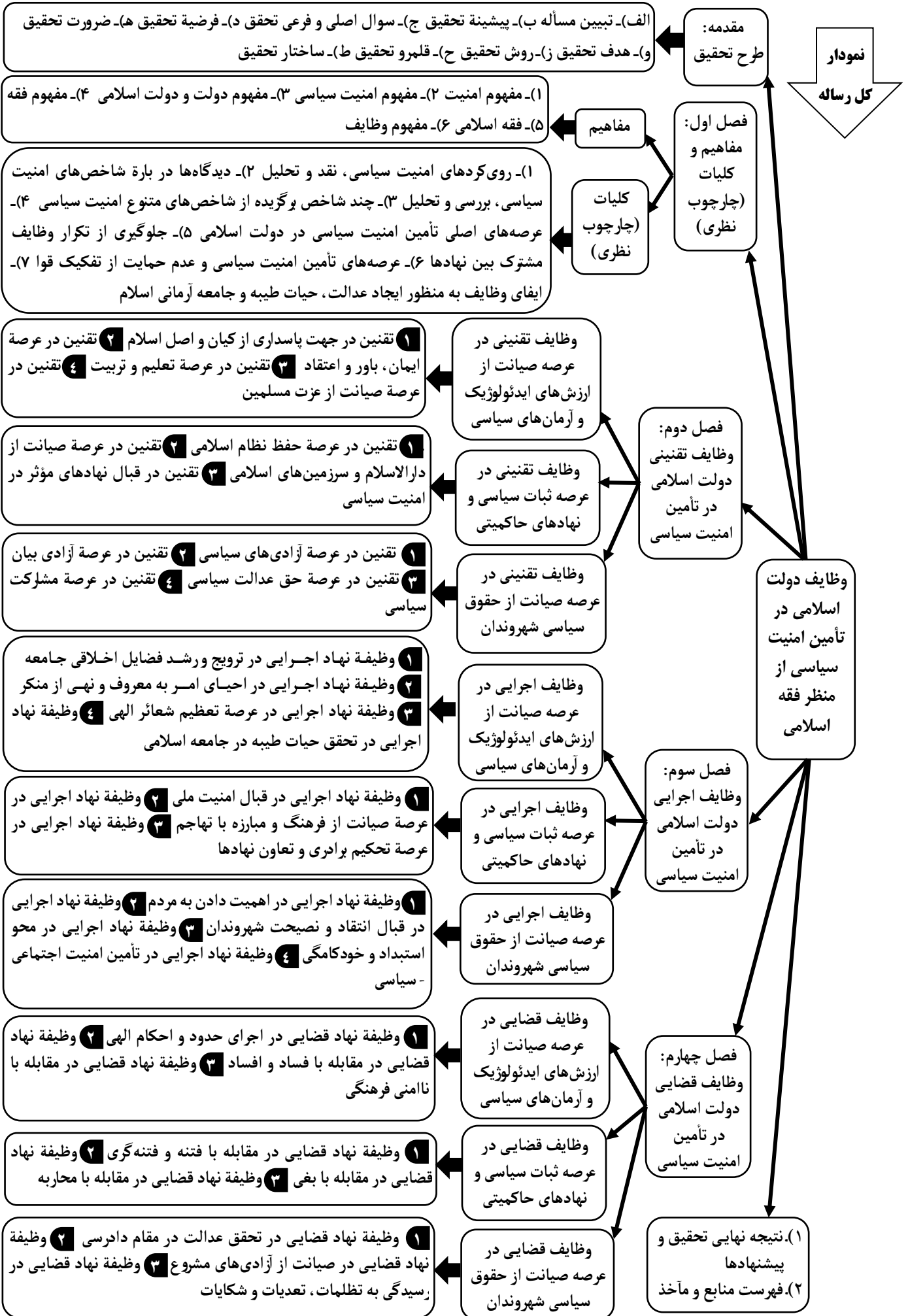
ضمناً این نکته را یاد آور می‌شوم اگر در این اثر، مطلب علمی و قابل استفاده وجود داشته باشد قطعاً مرهون زحمات دلسوزانه‌ی اساتید بزرگوار می‌باشد و اگر نقایص و کمبودی در آن به چشم آید از کم‌علمی یا کم‌تجربه بودن نگارنده است.

در پایان لازم می‌دانم تا از مسئولین محترم جامعه‌الصلطفی العالمیه (ص) و مدرسه عالی فقه تخصصی، بویژه از مدیر محترم گروه فقه سیاسی و بخش پایان نامه که در طول تدوین این رساله زمینه همکاری و مساعدت‌های لازم را فراهم نمودند نیز تشکر و سپاس‌گزاری وافر نمایم.

چکیده

پژوهش پیش رو با طرح این پرسش اساسی که دولت اسلامی در قبال امنیت سیاسی، از دیدگاه فقه اسلامی چه وظیفه‌ای دارد؛ این هدف را تعقیب می‌کند که به بررسی جایگاه «امنیت سیاسی» و وظایف دولت اسلامی در قبال آن، در ساحت تقنین، قضا و اجرا در پرتو فقه اسلامی بپردازد. دولت اسلامی در پی سعادت، ترقی و پیشرفت جامعه بشری در هر دو بعد مادی و معنوی است و اذعان دارد که جامعه بشری فقط از این رهگذر می‌تواند به کمال مطلوب و سعادت قابل تضمین برسد. لذا ضروری بود تا وظایف دولت اسلامی بررسی و ادعای فوق روشن گردد. رساله با بهره‌گیری از روش تحلیلی-توصیفی کوشیده است وظایف دولت اسلامی در بعد امنیت سیاسی را در سه محور «صیانت از ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌های سیاسی»، «حفظ ثبات سیاسی و نهادهای حاکمیتی» و «صیانت از حقوق سیاسی شهروندان» در پرتو فقه اسلامی مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که صیانت از ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌های سیاسی در درجه بالایی از اهمیت و حفظ ثبات سیاسی و نظم در جامعه و نیز تعامل، نظارت و پشتیبانی در بین نهادهای حاکمیتی و همچنین صیانت از حقوق سیاسی شهروندان (اعم از حق مشارکت، حق انتخاب، انتقاد، اعتراض و نظارت و حق آزادی و آزادی بیان)، از جایگاه مهمی برخوردار است که پای‌بندی به صیانت از این امور، باعث استحکام و بقای دولت اسلامی در جامعه می‌گردد. مطابق نتایج به دست آمده، وظایف دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی توسط سه نهاد حاکمیتی انجام می‌گیرد: نخست وظایف تقنینی دولت اسلامی که می‌بایست با وضع قوانینی مبتنی بر فقه اسلامی، امنیت سیاسی در عرصه‌های مختلف را حفظ کند. دوم در عرصه اجرایی؛ که دولت اسلامی موظف است بر پایه عدالت و دیگر اصول و ارزش‌های برآمده از فقه، امنیت سیاسی را در عرصه حفظ ارزش‌ها، ثبات و حفظ نظام و آزادی مشروع شهروندان به عنوان ابعاد امنیت سیاسی حفظ کند. سوم در عرصه قضایی؛ که دولت اسلامی با قضاوت بر پایه مبانی فقهی، متضمن امنیت سیاسی در تمامی ابعاد ذکر شده است.

واژگان کلیدی: دولت اسلامی، امنیت، امنیت سیاسی، فقه اسلامی، وظایف دولت اسلامی

دست‌رسی به این مدرک بر پایه آیین‌نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱۰۱۹۸۲۹/۱۰۱۹۸۲۹) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه می‌باشد.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تحقیق	۱
الف)- تبیین مسأله تحقیق.....	۱
ب)- پیشینه تحقیق	۳
ج)- سؤال اصلی و پرسش های فرعی	۵
د)- فرضیه تحقیق	۵
ه)- ضرورت انجام تحقیق	۵
و)- هدف تحقیق	۶
ز)- روش تحقیق	۶
ح)- قلمرو تحقیق	۷
ط)- ساختار تحقیق	۷
خلاصه طرح تحقیق به صورت نمودار ی.....	۸
فصل اول: مفاهیم و کلیات	۱۰
الف)- مفاهیم	۱۰
۱)- مفهوم «امنیت»	۱۰
الف)- امنیت در لغت	۱۰
ب)- امنیت در اصطلاح	۱۱
۲)- مفهوم «امنیت سیاسی»	۱۱
۳)- مفهوم دولت و دولت اسلامی	۱۲
الف)- «دولت»	۱۲
ب)- تفاوت «دولت» و «حکومت»	۱۳
ج)- دولت اسلامی	۱۳
د)- دیدگاه منتخب از دولت اسلامی	۱۵
ه)- تفاوت دولت اسلامی با دولت مدرن	۱۵
ع)- مفهوم «فقه»	۱۸
الف)- «فقه» در لغت:	۱۸
ب)- «فقه» در اصطلاح:	۱۸
د)- فقه اسلامی	۲۰
۶)- مفهوم وظایف	۲۰
ب)- کلیات: (چارچوب نظری تحقیق)	۲۲
۱)- رویکردهای «امنیت سیاسی»، نقد و تحلیل	۲۲
۲)- دیدگاهها در باره شاخص های امنیت سیاسی، بررسی و تحلیل	۲۴

۲۸	چند شاخص برگزیده از شاخص‌های متنوع امنیت سیاسی
۲۸	(الف) - ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌ها:
۲۸	(ب) - ثبات سیاسی و ثبات نهادها:
۲۹	(ج) - حقوق سیاسی شهروندان:
۲۹	(۴) - عرصه‌های اصلی تأمین امنیت سیاسی در دولت اسلامی
۳۱	(۵) - جلوگیری از تکرار وظایف مشترک بین نهادهای دولت اسلامی
۳۲	(۶) - عرصه‌های تأمین امنیت سیاسی و عدم حمایت از تفکیک قوا
۳۳	(۷) - ایفای وظایف به منظور ایجاد عدالت، حیات طیبه و جامعه آرمانی اسلام
۳۵	خلاصه فصل اول به صورت نموداری
۳۷	فصل دوم: وظایف تقنینی دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی
۳۷	مقدمه:
۳۸	(۱) - وظایف تقنینی دولت در عرصه صیانت از ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌های سیاسی
۴۰	اول: تقنین در جهت پاسداری از کيان و اصل اسلام
۴۰	(۱) - ادله پاسداری از اصل اسلام
۴۰	(الف) - آیات قرآن
۴۱	(ب) - روایات
۴۳	(ج) - اجماع
۴۳	(د) - عقل
۴۳	(ه) - امور حسبه
۴۳	(۲) - دیدگاه نهایی
۴۵	دوم: تقنین در عرصه ایمان، باور و اعتقاد
۴۵	(۱) - مستندات لزوم ایمان، باور و اعتقاد
۴۵	(الف) - ایمان، وجوب و آثار آن
۴۶	(۱) - وجوب ایمان و باور:
۴۶	(۲) - آثار اجتماعی ایمان
۴۷	(۲) - دیدگاه نهایی
۴۹	سوم: تقنین در عرصه تعلیم و تربیت
۴۹	(۱) - ادله مسئولیت دولت اسلامی در تعلیم و تربیت
۴۹	(الف) - آیات قرآن:
۵۲	(ب) - قاعده ارشاد جاهل و ادله وجوب آن
۵۲	مستندات و دلایل قاعده لزوم ارشاد جاهل
۵۵	(ج) - قاعده اعانه بر «بر» و نیکی
۵۶	(د) - قاعده تعلیم باب هدایت
۵۶	(ه) - ادله خاصه روایی:

- ۵۸ (۲) - دیدگاه نهایی
- ۵۹ چهارم: تقنین در عرصه صیانت از عزت مسلمین
- ۵۹ (۲) - ادله صیانت از عزت مسلمین
- ۶۰ الف) قرآن کریم:
- ۶۱ ب) - روایات:
- ۶۳ ج) - فتاوی فقها در مورد عزت نفس
- ۶۴ (۲) - دیدگاه نهایی
- ۶۵ (۲) - وظایف تقنینی دولت در عرصه حفظ ثبات سیاسی و نهادهای حاکمیتی
- ۶۶ اول: تقنین در عرصه حفظ نظام اسلامی
- ۶۶ (۱) - دیدگاه فقها در مورد حفظ نظام و بیان دیدگاه منتخب
- ۶۷ (۲) - مستندات و ادله حفظ نظام
- ۶۷ الف) - قرآن
- ۶۸ ب) - روایات
- ۷۰ ج) - لزوم قضاوت و فصل خصومت
- ۷۰ د) - امور حسبه
- ۷۰ ه) - وجوب تبعیت از قوانین
- ۷۱ (۳) - دیدگاه نهایی
- ۷۳ دوم: تقنین در عرصه صیانت از دارالاسلام و سرزمین‌های اسلامی
- ۷۳ (۱) - دارالاسلام و مصادیق آن
- ۷۳ (۲) - ادله صیانت از دارالاسلام
- ۷۴ الف) - جهاد و دفاع از سرزمین‌های اسلامی
- ۷۴ ب) - مرابطه و حراست از مرزهای کشور اسلامی:
- ۷۵ ج) - تقویت نیروهای دفاعی:
- ۷۵ د) - نفی سلطه کفار و بیگانگان:
- ۷۵ ه) - اقوال فقها در مورد صیانت از دارالاسلام
- ۷۶ (۳) - دیدگاه نهایی
- ۷۸ سوم: تقنین در قبال نهادهای مؤثر در امنیت سیاسی
- ۷۸ (۱) - ادله عوامل مؤثر بر امنیت نهادهای حاکمیتی و سیاسی
- ۷۸ الف) - عدالت‌محوری:
- ۸۰ ب) - تعاون و معاضدت:
- ۸۰ آیه تعاون و مفاد آن
- ۸۲ ج) - مشارکت و مشورت:
- ۸۳ (۲) - دیدگاه نهایی
- ۸۴ (۳) - وظایف تقنینی دولت در عرصه صیانت از حقوق سیاسی شهروندان

اول: تقنین در عرصه آزادی‌های سیاسی	۸۵
۱- ادله آزادی سیاسی	۸۵
الف- آزادی و نهی از بردگی دیگران:	۸۵
ب- آزادی در وصیت امام علی(ع):	۸۵
ج- آزادی در سیره امیرالمؤمنین(ع):	۸۶
د- آزادی و اصل برائت و اباحه:	۸۶
ه- آزادی و اصل «عدم سلطه»:	۸۷
و- آزادی و قاعده سلطنت:	۸۸
ز- آزادی و اصل حرمت و احترام مال مسلمان:	۸۸
ح- آزادی و قاعده لاضرر:	۸۸
۲- دیدگاه نهایی	۸۹
دوم: تقنین در عرصه آزادی بیان	۹۰
۱- ادله و مستندات آزادی بیان	۹۰
۲- محدودیت‌های آزادی بیان	۹۵
۳- دیدگاه نهایی	۹۶
سوم: تقنین در عرصه حق عدالت سیاسی	۹۷
۱- ادله و مستندات عدالت سیاسی	۹۷
الف- عدالت در قرآن کریم:	۹۷
ب- عدالت در روایات:	۹۸
۱- عدل پایه ایمان:	۹۸
۲- عدل نیاز اساسی انسان:	۹۸
۳- دستور به عدل به نحو مطلق:	۹۹
۴- عدل در رفتار حکومت با مردم:	۹۹
۲- دیدگاه نهایی	۱۰۰
چهارم: تقنین در عرصه مشارکت سیاسی	۱۰۱
۱- مبانی و ادله مشارکت سیاسی	۱۰۱
الف- آیات قرآن:	۱۰۲
۱- آیه اول:	۱۰۲
۲- آیه دوم و دیدگاه مفسرین و فقهاء:	۱۰۴
ب- روایات:	۱۰۴
ج- دیدگاه امام خمینی (ره):	۱۰۶
۲- دیدگاه نهایی	۱۰۷
خلاصه فصل دوم به صورت نموداری	۱۰۸
فصل سوم: وظایف اجرایی دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی	۱۱۰

- ۱۱۰ مقدمه
- ۱- وظایف اجرایی در عرصه صیانت از ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌های سیاسی ۱۱۲
- اول: وظیفه نهاد اجرایی در ترویج و رشد فضایل اخلاقی جامعه ۱۱۲
- ۱- ادله ترویج و رشد فضائل اخلاقی در جامعه ۱۱۲
- الف- آیات قرآن: ۱۱۲
- ب- روایات ۱۱۴
- ۱- نامه امام علی (ع) به مالک: ۱۱۴
- ۲- دستور پیامبر (ص) به معاذ: ۱۱۵
- ۳- اهتمام به امور مسلمانان ۱۱۵
- ۴- تربیت، حق جامعه بر حاکم دولت اسلامی ۱۱۶
- ۲- دیدگاه نهایی ۱۱۶
- دوم: وظیفه نهاد اجرایی در احیاء امر به معروف و نهی از منکر ۱۱۷
- ۱- ادله امر به معروف و نهی از منکر ۱۱۷
- الف- آیات قرآن: ۱۱۷
- ب- روایات: ۱۱۹
- ج- اجماع ۱۲۰
- ۲- دیدگاه نهایی ۱۲۰
- سوم: وظیفه نهاد اجرایی در عرصه تعظیم شعائر الهی ۱۲۲
- ۱- مستندات و ادله تعظیم شعائر الهی ۱۲۳
- الف) قرآن کریم ۱۲۳
- ب- روایات ۱۲۴
- ج- اجماع ۱۲۴
- ۲- دیدگاه نهایی ۱۲۵
- چهارم: وظیفه نهاد اجرایی در تحقق حیات طیبه در جامعه اسلامی ۱۲۶
- ۱- مستندات و دلایل ایجاد حیات طیبه ۱۲۷
- الف- حیات طیبه در قرآن ۱۲۷
- ب- حیات طیبه از اهداف پیامبران ۱۲۸
- ج- حیات طیبه در دعای معصومین (ع) ۱۲۹
- د- حیات طیبه از دیدگاه علما ۱۳۰
- ۲- دیدگاه نهایی ۱۳۱
- ۲- وظایف اجرایی دولت در عرصه حفظ ثبات سیاسی و نهادهای حاکمیتی ۱۳۳
- اول: وظیفه نهاد اجرایی در قبال امنیت ملی ۱۳۳
- ۱- ادله لزوم تأمین امنیت ملی ۱۳۳
- الف- قاعده حفظ نظام: ۱۳۳

- ب) - قاعده نفی سبیل: ۱۳۴
- ج) - قاعده تألیف قلوب: ۱۳۵
- د) - قدرت دفاعی و توان نظامی: ۱۳۵
- ه) - مرابطه و مرزبانی: ۱۳۶
- و) - جهاد: ۱۳۶
- ز) - مبارزه با دارالحرب: ۱۳۶
- ح) - مبارزه با بغی و براندازی: ۱۳۷
- ط) - مقابله با محاربه و ترور: ۱۳۷
- ۲) - دیدگاه نهایی ۱۳۸
- دوم: وظیفه نهاد اجرایی در عرصهٔ صیانت از فرهنگ و مبارزه با تهاجم ۱۳۹
- ۱) - دلایل صیانت از فرهنگ اسلامی و مبارزه با تهاجم ۱۳۹
- الف) - بزرگداشت شعائر دینی و مذهبی ۱۴۰
- ب) - مقابله با کتب ضلال ۱۴۰
- ج) - مبارزه با بدعت ۱۴۱
- د) - مبارزه با ارتداد: ۱۴۲
- ه) - دعوت به دین اسلام ۱۴۳
- ۲) - دیدگاه نهایی ۱۴۳
- سوم: وظیفهٔ نهاد اجرایی در عرصهٔ تحکیم برادری و تعاون نهادها ۱۴۴
- ۱) - دلایل وظیفه نهاد اجرایی دولت در قبال انسجام و تعاون ۱۴۴
- الف) - آیهٔ تعاون ۱۴۵
- ب) - آیه شوری ۱۴۶
- ج) - آیهٔ اعتصام و عدم تفرقه ۱۴۶
- ۲) - دیدگاه نهایی ۱۴۸
- ۳) - وظایف اجرایی دولت اسلامی در عرصهٔ صیانت از حقوق سیاسی شهروندان ۱۴۹
- اول: وظیفهٔ نهاد اجرایی در اهمیت دادن به مردم ۱۵۰
- ۱) - دلایل موظف بودن نهاد اجرایی در اهمیت دادن به مردم ۱۵۰
- الف) - قاعدهٔ عزت مسلمین: ۱۵۰
- ب) - قاعدهٔ تأمین عدالت اجتماعی ۱۵۱
- ج) - قاعده احسان ۱۵۲
- د) - اصل توجه به رضایت عمومی شهروندان ۱۵۳
- ۲) - دیدگاه نهایی ۱۵۴
- دوم: وظیفهٔ نهاد اجرایی در قبال انتقاد و نصیحت شهروندان ۱۵۵
- ۱) - دلایل موظف بودن نهاد اجرایی به استماع نصایح و انتقاد شهروندان ۱۵۵
- الف) - حق نظارت همگانی ۱۵۵

- (ب) - نصیحت امام مسلمین ۱۵۶
- (ج) - لزوم امر به معروف و نهی از منکر ۱۵۷
- (د) - لزوم توأسی به حق ۱۵۸
- (ه) - حق اعتراض و انتقاد ۱۵۸
- (۲) - دیدگاه پایانی: ۱۵۹
- سوم: وظیفه نهاد اجرایی در محو استبداد و خودکامگی ۱۶۰
- (۱) - دلایل موظف بودن نهاد اجرایی در محو خودکامگی و استبداد ۱۶۰
- (الف) - اصل شوری ۱۶۰
- (ب) - اصل بیعت ۱۶۱
- بیعت در قرآن کریم: ۱۶۱
- (ج) - احترام به مردم و دخالت دادن آنان در تصمیمات ۱۶۳
- (د) - محبت با شهروندان و پرهیز از استبداد ۱۶۳
- (۲) - دیدگاه نهایی ۱۶۵
- چهارم: وظیفه نهاد اجرایی در تأمین امنیت اجتماعی - سیاسی ۱۶۶
- (۱) - دلایل موظف بودن نهاد اجرایی در تأمین امنیت اجتماعی - سیاسی ۱۶۶
- (الف) - دستور به وحدت و انسجام ۱۶۶
- (ب) - تکریم، احترام و محبت به شهروندان ۱۶۷
- (ج) - اهتمام به امور مسلمین و تلاش برای صلح و آشتی ۱۶۹
- (۲) - دیدگاه نهایی ۱۷۰
- خلاصه فصل سوم به صورت نموداری ۱۷۱
- فصل چهارم: وظایف قضایی دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی** ۱۷۳
- مقدمه ۱۷۳
- (۱) - وظایف قضایی در عرصه صیانت از ارزش‌های ایدئولوژیک و آرمان‌های سیاسی ۱۷۵
- اول: وظیفه نهاد قضایی در اجرای حدود و احکام الهی ۱۷۷
- (۱) - دلایل توظیف نهاد قضایی در اجرای احکام و حدود ۱۷۷
- (الف) - مقبوله عمر بن حنظله: ۱۷۷
- (ب) - مشهوره ابی خدیجه: ۱۷۹
- (ج) - اقوال فقها ۱۸۰
- (۲) - دیدگاه نهایی ۱۸۲
- دوم: وظیفه نهاد قضایی در مقابله با فساد و افساد ۱۸۳
- (۱) - دلایل موظف بودن نهاد قضا در مقابله با فساد و افساد ۱۸۳
- (الف) قرآن کریم ۱۸۳
- (ب) - دلیل روایی: ۱۸۶
- (۲) - دیدگاه نهایی ۱۸۷

- سوم: وظیفه نهاد قضایی در مقابله با ناامنی فرهنگی ۱۸۹
- ۱- دلایل مقابله با ناامنی فرهنگی ۱۸۹
- الف- مقابله با ارتداد ۱۸۹
- ب- مقابله با بدعت ۱۹۱
- ۱- بدعت در قرآن کریم: ۱۹۱
- ۲- بدعت در احادیث ۱۹۳
- ۳- بدعت در اقوال فقها ۱۹۳
- ۲- دیدگاه نهایی ۱۹۴
- ۲- وظایف قضایی در جهت حفظ ثبات سیاسی و نهادهای حاکمیتی ۱۹۵
- اول: وظیفه نهاد قضایی در مقابله با فتنه و فتنه‌گری ۱۹۶
- ۱- دلایل موظف بودن نهاد قضایی در مقابله با فتنه ۱۹۶
- الف- فتنه شدیدتر از قتل ۱۹۶
- ب- وجوب قتال با فتنه‌گران ۱۹۸
- ج- روایت امام هادی (ع) مربوط به فارس بن حاتم ۱۹۸
- د- افساد فی الارض ۱۹۹
- ه- قاعده حفظ نظام ۲۰۰
- ۲- دیدگاه نهایی ۲۰۰
- دوم: وظیفه نهاد قضایی در مقابله با بغی ۲۰۱
- ۱- دلایل و مستندات مقابله با بغی و باغی ۲۰۱
- الف- قرآن کریم ۲۰۱
- ب- روایات ۲۰۴
- ج- اقوال فقها ۲۰۴
- ۲- دیدگاه نهایی ۲۰۵
- سوم: وظیفه نهاد قضایی در مقابله با محاربه ۲۰۶
- ۱- مستندات و دلایل فقهی مقابله با محارب و محاربه ۲۰۶
- الف- قرآن کریم ۲۰۷
- ب- روایات ۲۰۸
- ب- اقوال فقها در مورد محاربه ۲۰۸
- ج- اقوال فقها در مورد مجازات محارب ۲۰۹
- ۲- دیدگاه نهایی ۲۱۰
- ۳- وظایف قضایی دولت اسلامی در عرصه صیانت از حقوق سیاسی شهروندان ۲۱۱
- اول: وظیفه نهاد قضایی در تحقق عدالت در مقام دادرسی ۲۱۲
- ۱- دلایل موظف بودن نهاد قضا در تحقق عدالت قضایی ۲۱۲
- الف- قرآن کریم ۲۱۲

- ۲۱۴..... (ب) - روایات
- ۲۱۵..... (ج) - اقوال فقها
- ۲۱۶..... (۲) - دیدگاه نهایی
- ۲۱۷..... دوم: وظیفه قضایی در صیانت از آزادی‌های مشروع
- ۲۱۷..... (۱) - دلایل و مستندات صیانت از آزادی‌های مشروع
- ۲۱۷..... (الف) - اصل عدم قیومیت
- ۲۱۸..... (ب) - اصل اباحه و براءة
- ۲۲۰..... (ج) - لزوم رعایت حیثیت انسانی
- ۲۲۱..... (د) - دلایل و مستندات دیگر
- ۲۲۱..... (۲) - دیدگاه نهایی
- ۲۲۲..... سوم: وظیفه نهاد قضایی در رسیدگی به تظلمات، تعدیات و شکایات
- ۲۲۲..... (۱) - دلایل و مستندات رسیدگی به تظلمات و تعدیات
- ۲۲۲..... (الف) - حرمت جان، عرض و مال مسلمین
- ۲۲۴..... (ب) - رعایت حقوق شهروندان و رد مظالم
- ۲۲۵..... (ج) - قاعده لا ضرر
- ۲۲۶..... (د) - دلایل و مستندات دیگر
- ۲۲۷..... خلاصه فصل چهارم به صورت نموداری
- ۲۲۸..... نتیجه نهایی تحقیق
- ۲۳۰..... پیشنهادها و توصیه‌ها
- ۲۳۲..... فهرست منابع

مقدمه:

طرح تحقیق

که تبیین مسأله تحقیق

که پیشینه تحقیق

که سؤال اصلی و فرعی

که فرضیه تحقیق

که ضرورت تحقیق

که هدف تحقیق

که روش تحقیق

که قلمرو تحقیق

که ساختار تحقیق

مقدمه: طرح تحقیق

در این قسمت از پژوهش به طرح تحقیق پرداخته می‌شود که اموری چون: تبیین مسأله تحقیق، پیشینه، سوالات اصلی و فرعی، فرضیه و اموری از این قبیل را در بر می‌گیرد:

الف) - تبیین مسأله تحقیق

امنیت مهم‌ترین دغدغه و اشد نیاز در تاریخ حیات بشر و به خصوص جامعه ملل معاصر بوده و از اموری اساسی است که در تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان به گونه قابل توجه، ضرورت آن احساس می‌شود؛ و در بحث‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، قضایی، نظامی و... دامنه گسترده‌ای را به خود اختصاص داده است.

مفهوم «امنیت» در منابع اسلامی نیز دارای گستره وسیعی است که عرصه‌های فردی و اجتماعی و زمینه‌های داخلی و خارجی، فکری و روحی، اخلاقی و اعتقادی، دنیایی و آخرتی را در بر می‌گیرد. در آیات قرآن، سخنان فراوانی در اهمیت و جایگاه ارزنده «امنیت» در زندگی فردی و اجتماعی انسان وارد شده است. خداوند، از سرزمینی که از نعمت «امنیت» و آرامش برخوردار باشد، به عنوان سرزمین مثال‌زدنی، نمونه و الگو، یاد کرده است؛ آنجا که می‌فرماید:

«وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ»^(۱).

این نشان‌گر این است که نعمت «امنیت» اساس تمامی نعمت‌هاست؛ چرا که هرگاه «امنیت» از میان برود، دیگر مواهب مادی و معنوی نیز به خطر خواهد افتاد^(۲).

در سخنان و روایات معصومین (علیهم السلام) نیز مطالب فراوانی درباره اهمیت و ضرورت «امنیت» وارد شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید:

«مَنْ أَصْبَحَ مُعَاوِيًّا فِي جَسَدِهِ آمِنًا فِي سَرْبِهِ عِنْدَهُ قُوَّةٌ يَوْمَهُ فَكَانَ مَا خَيْرَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحَذَائِرِهَا»^(۳).

«هرکه تنش سالم و در جامعه خویش ایمن است و قوت روز خویش را دارد، جهان سراسر مال اوست».

امام علی (علیه السلام) در بحث از اهداف عالی حکومت، یکی از دلایل پذیرش حکومت را تأمین «امنیت» برای بندگان مظلوم و محروم و پشتیبانی از آن‌ها می‌شمارد.

با توجه به اهمیت امنیت و ضرورت آن در جامعه و وظیفه دولت در تحقق بخشی آن؛ موضوع اصلی این تحقیق، «وظیفه دولت در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه اسلامی» است که «دولت» در اینجا عبارت است از ساختار قدرتی که در سرزمین معین (کشور)، بر مردمان معین (ملت) تسلط پایدار دارد؛ این ساختار

(۱) - سورة نحل، آیه ۱۱۲؛ «و خدا شهری را مثل زده است که امن و امان بود [و] روزیش از هر سو فراوان می‌رسید، پس [ساکنانش] نعمت‌های خدا را ناسپاسی کردند، و خدا هم به سزای آنچه انجام می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به [مردم] آن چشاند».

(۲) - مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۰، ص ۸۴.

(۳) - شیخ صدوق، محمد بن علی، امالی، ص ۳۸۵.

مقتدر که علاوه بر قوه مجریه، سایر قوای موجود در قدرت سیاسی نظیر مقننه، قضائیه، قوای نظامی، انتظامی و غیره را نیز شامل می‌شود، از نظر داخلی نگهبان نظم، ثبات، پاسدار ارزش‌ها و آرمان‌ها، اقتدار سیاسی و احقاق حق شهروندان، و از نظر خارجی، پاسدار تمامیت ارضی سرزمین، منافع ملت و یکایک شهروندان خویش است.

اصطلاح دولت هرگاه با پسوند اسلامی ترکیب شود، بدین معنا است که قوای مذکور در چارچوب شریعت اسلامی و بر اساس قوانین برگرفته شده از آن به اعمال قدرت می‌پردازند و ارزش‌های اسلامی در دولت، قوا و نهادهای حاکمه، تعیین‌گر خطی‌مشی زمام‌داران است.

اصطلاح «امنیت» دارای ابعاد و گونه‌های مختلفی چون «امنیت فرهنگی»، «امنیت اقتصادی»، «امنیت سیاسی» و غیره می‌باشد که محور مسأله ما در این تحقیق، «امنیت سیاسی» می‌باشد.

امنیت سیاسی، در ادبیات سیاسی از منظرهای گوناگونی قابل گفتگو است. در این پژوهش مراد از امنیت سیاسی، امنیت در سه عرصه است که مورد تأکید اندیشمندان سیاسی قرار گرفته است: نخست امنیت در عرصه ایدئولوژی، ارزش‌ها و آرمان‌های سیاسی است؛ بدین معنی که دولت اسلامی وظیفه دارد از ایدئولوژی، آرمان‌ها و فلسفه سیاسی حاکم که پیوند دهنده مردم و کارگزاران و متجلی در قوانین است، پاسداری کند. دوم: استقرار امنیت در جامعه و تحقق نظم و ثبات در سرزمین اسلامی و امنیت در عرصه ثبات سازمانی و حفظ نهادهای حاکمیتی است که طبعاً دولت اسلامی موظف است از نظام جامعه، ثبات سیاسی و نهادهای حاکمیتی صیانت کند و پاسدار نظم و ثبات در جامعه باشد و با اخلال و بی‌نظمی و افساد مبارزه کند. سوم: امنیت در ساحت دفاع از حقوق سیاسی و آزادی‌های شهروندان در جغرافیای دولت اسلامی است که دولت اسلامی در مقابل هجمه‌های داخلی و بیگانه از آنان دفاع می‌نماید.

از آنجایی که فقه اسلامی در دولت و نظام دینی، به عنوان مبنا و تئوری قلمداد می‌گردد، پژوهش حاضر، وظیفه دولت را از منظر فقه اسلامی در ابعاد مختلف ایجابی (زمینه‌سازی تحقق امنیت سیاسی) و سلبی (مقابله با عوامل مخل امنیت سیاسی) مورد بررسی قرار می‌دهد.

با توجه به ابعاد و عرصه‌هایی که برشمردیم، هدف پژوهش حاضر، تبیین وظایف دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه در عرصه حفظ ارزش‌های اسلامی، آرمان‌های سیاسی، ثبات سیاسی، حفظ نهادهای حاکمیتی و دفاع از آزادی‌های مشروع شهروندان به عنوان اضلاع امنیت سیاسی است. بر این اساس، دولت اسلامی در سه عرصه تقنینی، قضایی و اجرایی، متکفل تحقق این مساله است.

(ب) - پیشینه تحقیق

موضوع امنیت، امنیت‌گرایی و امنیت سیاسی عنوان پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های متعددی قرار گرفته است. پژوهش‌هایی که با پسوند امنیت‌گرایی و امنیت سیاسی به ثمرنشته‌اند، مسأله امنیت را از زوایای مختلفی مورد واکاوی قرار داده‌اند؛ مانند بررسی مرجع امنیت، مرجع امنیت در امنیت سیاسی، امنیت سیاسی دولت محور، امنیت سیاسی فرد محور، امنیت متعالیه و موارد دیگر.

اما در هیچ‌یک از این نوع پژوهش‌ها، آثار و پایان‌نامه‌های منتشره، وظیفه دولت در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه اسلامی با محورها و روش‌های تعیین شده، وجود ندارد.

حتی در فقه، موضوع مستقلی به نام امنیت مورد تحقیق و کاوش قرار نگرفته و مباحث امنیت در کتاب‌هایی چون: قضا، حدود، تعزیرات، جهاد، محاربه، ارتداد، امر به معروف و نهی از منکر، سرقت و مانند آنها به صورت پراکنده آمده است.

علما و فقهای بنامی مانند ثقه الاسلام کلینی، شیخ صدوق، شیخ مفید، شیخ طوسی و دیگران، به خاطر وجود فضای خفقان و دور بودن از مسائل حکومتی، نتوانستند مسأله فقه سیاسی، امنیت و محدوده آن را در کتب فقهی و حدیثی خود مانند: «کافی»، «من لایحضره الفقیه»، «مقنعه»، «تهذیب»، «مبسوط» و امثال آنها، کما هو حق، تشریح و تبیین کنند.

بعد از پیروزی انقلاب و تشکیل جمهوری اسلامی، برای پاسخ‌گویی به شبهات و مشکلات در زمینه‌های گوناگون، نیاز به تحقیق بیشتر و بررسی عمیق‌تر بیشتر احساس شد و تحقیقاتی در زمینه‌های مختلف در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله در فقه سیاسی و مباحث امنیتی صورت گرفت. به صورت کلی آثار مکتوب در موضوع امنیت شامل موارد ذیل‌اند:

الف) آثار در موضوع امنیت بدون نگرش اسلامی

این نوع از آثار فقط موضوع امنیت را بررسی و به سطوح، ابعاد، رویکردها و نظریه‌های امنیت توجه نموده‌اند. در این آثار از وظیفه دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی بحثی به میان نیامده و مباحث اسلامی و فقهی نیز در آنها وجود ندارند. مانند «امنیت بین الملل»: اثر مایکل شیهان، با ترجمه سید جلال دهقانی فیروزآبادی؛ «مطالعات امنیتی نوین»: اثر تری تریف و دیگران، با ترجمه علیرضا طیب و حیدبزرگی؛ «نظریه‌های امنیت»: اثر علی عبدالله خانی؛ «چهارچوبی تازه برای تحلیل امنیت»: اثر باری بوزان و دیگران، ترجمه علیرضا طیب؛ «آثار امنیت‌گرایی در حقوق ایران و آمریکا»: مرجان برنجی اردستانی؛ «عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت سیاسی نخبگان سیاسی کشور»: اثر محمدابراهیم موحدی و جمال عرف؛ «مؤلفه‌های امنیت سیاسی»: اثر محمدعلی تصدیقی و غیره.

ب) آثار در موضوع امنیت با نگرش اسلامی

این آثار در موضوع امنیت با نگرش و رویکرد اسلامی پدید آمده‌اند؛ اما اولاً: رویکرد فقهی ندارند و ثانیاً در هیچ‌کدام اینها وظیفه دولت در تأمین امنیت سیاسی مورد پژوهش قرار نگرفته است؛ مانند: «دولت اسلامی

و امنیت: اثر سید مهدی موسوی کاشمیری؛ «امنیت»: اثر دکتر اصغر افتخاری؛ «امنیت فردی - اجتماعی و سیاسی- نظامی در قرآن کریم»: اثر دکتر بهرام اخوان کاظمی، «امنیت در نظام سیاسی اسلام»: اثر بهرام اخوان کاظمی، «امنیت در اسلام، مبانی و قالب- های فکری»: اثر سید جواد امام جمعه زاده و حسین درجانی؛ «امنیت اجتماعی در آموزه‌های وحیانی»: اثر علی اصغر همتیان؛ «نگاهی به امنیت در آموزه‌های اسلامی»: اثر رضا وطن دوست؛ «امنیت در نظام سیاسی اسلامی»: اثر احمد جهان بزرگی؛ «امنیت سیاسی در اندیشه مقام معظم رهبری»: اثر علی و زهیر قاسمی؛ «مؤلفه‌های امنیت پایدار از منظر قرآن کریم»: اثر حیدر سهرابی؛ «دولت و مدل امنیت سیاسی مطلوب در جامعه دینی»: عباس علی رهبر و همکاران.

ج) آثار در موضوع امنیت با نگرش و روی کرد فقهی

این نوع از آثار، روی کرد فقهی در موضوع امنیت دارند؛ اما آنچه که مهم است، این است که از موضوع این رساله که وظیفه دولت در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه است، بحثی به میان نیامده است. مانند: «فقه و امنیت»: اثر اسماعیل نباتیان، (رساله دکتری)؛ «امنیت انسانی در فقه امامیه و نظام بین الملل حقوق بشر»: اثر سید جواد حسینی خواه (رساله دکتری)، «گفتارهایی در فقه سیاسی (حکومت، امنیت)»: نوشته اصغر آقامهدی و احمد علی قانع؛ «بررسی رویکردهای امنیتی در افغانستان معاصر از منظر فقه اسلامی»: اثر میرزا حسین فاضلی (رساله دکتری)، «شاخص های امنیت سیاسی از منظر امام خمینی (ره)»: اثر احمد جهان بزرگی، مهدی امیدی و همکاران؛ «مبانی فقهی حکومت اسلامی»: اثر حسین علی منتظری، ترجمه: محمود صلواتی و ابوالفضل شکوری.

د) مقالات علمی- پژوهشی در موضوع امنیت

در باره امنیت، مقالاتی در سطح علمی- پژوهشی نگاشته شده‌اند که برخی رویکرد اسلامی و برخی هم رویکرد فقهی و برخی علاوه بر اینها اختصاص به امنیت سیاسی نیز دارند؛ اما با این وجود به موضوع وظیفه دولت در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه، نپرداخته‌اند؛ مانند: مجموعه مقالات نجف لکزایی در باره امنیت، همچون «فقه و امنیت»، «مطالعات فقهی امنیت»، «امنیت فرهنگی از منظر فقه شیعه»: (نجف لکزایی و محمد اسماعیل نباتیان)، «امنیت سیاسی افراد و مرجع آن در فقه امامیه»: نجف لکزایی و دیگران؛ «مکتب امنیتی متعالیه با نگاهی به اندیشه امام خمینی (ره)»: «فلسفه امنیت از دیدگاه امام خمینی (ره) و غیره»؛ «امنیت فرهنگی در جامعه اسلامی از منظر نهج البلاغه»: اثر مجید بابالیان و علیرضا رادبین؛ «ابعاد و مؤلفه‌های امنیت فرهنگی از منظر امام خمینی (ره)»: اثر سلیمان علیزاده؛ «امنیت فرهنگی، نظریه‌ها و رویکردها»: اثر علی محمد نائینی؛ «امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)»: دکتر رضا داوری اردکانی و سید رضا شاکری و موارد دیگر.

بنابراین؛ جای موضوع این تحقیق یعنی «وظیفه دولت اسلامی در تأمین امنیت سیاسی از منظر فقه اسلامی» در بین تمام آثار پدید آمده در موضوع امنیت و امنیت سیاسی از منظر فقه اسلامی، همچنان خالی است. لذا، پس